

Kocsi szekér, kocsi szán

Navigare necesse est (ejtsd: navigáre necessze eszt)! Hajózni szükséges, buzdít az ókori római szállóige, közlekedni viszont muszáj, tanít a história.

Mielőtt a 19. század hajnalán Angliában az első gőzmozdony füttyjelére zakatolni kezdtek a vonatok, évezredek át csak természeti erők által hajtott, emberek és állatok vontatta járművek siklottak vízen és havon, zötyögtek porban és sárban. Úttalan utakon csörtettek vadászok, katonák, kereskedők, hittérítők, kalandorok és felfedezők; vitették magukat hordszéken, utaztak kerekeken guruló kocsikon, taligákon. Lóháton és ökrösszekéren járták Ázsia füves pusztáit. Tevekaravánnal szelték át a sivatagot. Elefántokkal az őserdőt. Kutyaszánon a sarkvidékeket. Jakháton jutottak el Tibetbe.

Gyalog is vándoroltak, mint a tanulni vágyó mesterlegények külföldökre, vagy a 13. században Juliánus barát az Urál-hegység melletti őshazát keresve. Közelebbi példa Arany János, aki életútját összegező versében így ír: *Az életet már megjártam. / Többnyire csak gyalog jártam, / Gyalog bizon'... / Legfőlebb ha omnibuszon.*

A modern városi forgalomban néhol még találkozunk múltból itt maradt járművekkel. Velence kanálisain *gondolák* helyettesítik a taxikat, Távol-Keleten emberi erővel hajtott *riksák*. Meredek hegyoldalakra épült szicíliai és görög városkákba *számár-* és *öszvérháton* jutnak fel a turisták. Arany *omnibuszát*, Petőfi *négyökrös szekerét*, Somlyó Zoltán *zörgő forspontját*, Gergely Ágnes közelgő *delizsánszát*, Krúdy *vörös postakocsiját*, Weöres Sándor *kicsi kocsiját Haragosival* és a *retyerutyájával* azonban hiába keresnénk köztük. A valaha százféle változatban készült, kerekeken guruló, hóban szántalpakon sikló alkalmatosságok, amelyek annyi költőt és író-t meghihlettek, egészen a múlt század közepéig benépesítették az utakat. Ma már csak a könyvek lapjain, filmekben és múzeumokban léteznek.

Ki utazik manapság *szekéren, bricskán, csézán, hintón, postakocsin, társaskocsin, gyorskocsin, netán forsponttal* vagy *gyorsparaszttal*? Ki száll fel *delizsánszra* Budától Bécsig egy 30 órás utazásra? Ki jár *lóvasúton* Pozsony és Nagyszombat között, amit csupán egy hónappal előbb avattak fel 1847-ben, mint a Pestről Vácra tartó első magyar gőzvasutat?

A mai öregek gyerekkorában *parasztszekerek* zötyögtek a tanyák közötti dűlőutakon. Hozták a családot a vásárokbá, vitték a gabonát a malomba. A *lóré - lóvontatású, keskenyvágányú kisvasút -* nemcsak a friss tejet, túró-t, zöldségeket szállította be városi kuncsaftjainak a falusi uradalomból, hanem a gyerekeket is az iskolába. Könnyű, *nagyatádi kocsikon* vagy csilingelő szánokon vonult a násznép a templomba, majd a lagziba, messze

hangzott a koszorúslányok éneke: *Kocsi szekér, kocsi szán, még a télen libilibi limlom . . . leszek lány...* A vasútállomásra egy lovacskával kocogott velünk a kopott ernyőjű, két kerekű *konflis* - a négykerekű *fiákert* kettő húzta -, de a fekete *batár* elé négy ezüstcsótáros lovat fogtak, azok vitték a halottat a temetőbe.

Pest-Budán 1832-ben indultak az első omnibuszjáratok, összekötve a városrészeket. Két ló vonta a fedett kocsikat, amelyek tucatnyi utast szállítottak. Majd 100 évig, 1929-ig szolgálták a tömegközlekedést. Mindenkié voltak, innen latin eredetű nevük (*omnibus* = mindenkié), és ma is emlékeztet rájuk az *Éjjel az omnibusz tetején...* kezdetű népszerű sláger.

Van-e még nemzet, mely kocsin jár, s annyi időtől fogva, mint a Magyar? - kérdezi Széchenyi István 1835-ben írt művében. Nem tudhatta, hogy nemcsak honfoglaló őseink érkeztek ide lovakon és ekhós szekéren, a Kárpát-medence korábbi lakói is kocsikáztak. Budakalászon 1953-ban ásták ki a régészek a 4500 éves cserépmo-dellt, az akkor legkorábbinak számító európai kocsiábrázolást.

A kocsit - ami ma már általános neve a kerekes járműveknek - eredetileg a Komárom-Esztergom megyei Kocsról nevezték el. Ottani bognárok készítették el a 15. században a szekér könnyű és kényelmes változatát, ami Európa szerte kedvelté vált. Nevét is onnan kölcsönözték. Kiejtése Spanyolhontól Ukrajnáig, Angliától a Balkánig tucatnyi országban a *kocsi*-hoz hasonló, írása: *coche, kocs, coach, kocsije...* és így tovább!

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE